

"Posthuis des Heren" in IJsselstein

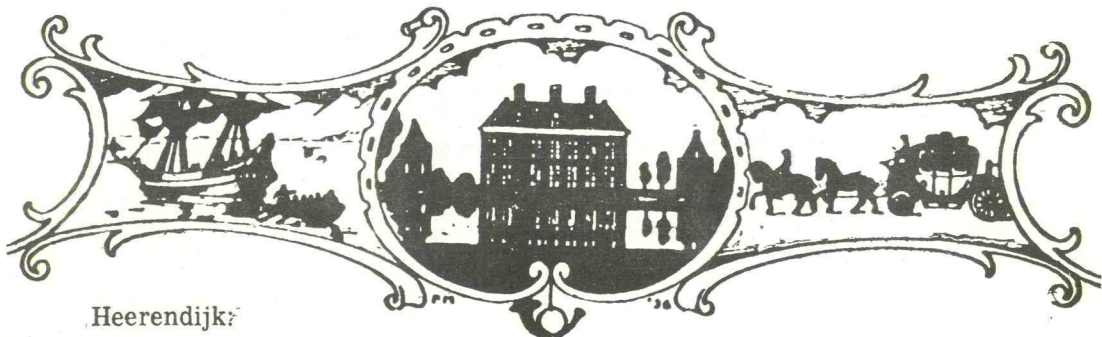
Als het over de hernhutters gaat, denken we direct aan Zeist. Dáár vinden we de broedergemeente en dáár — allicht — heeft het Zeister zendingsgenootschap verleden week zijn 175-jarig bestaan herdacht. Toch is Zeist niet altijd het centrum van de hernhutters in ons land geweest: meer dan twee eeuwen geleden (om precies te zijn: van 1738 tot 1770) bevond zich vlak onder IJsselstein een klassieke nederzetting van de broedergemeente, Heerendijk geheten.

26—01 12,4cie. j.h. posthis voorga
Prof. dr. J. M. van der Linde te Zeist heeft een boekje geschreven, dat binnenkort zal verschijnen en dat de titel 'Hernhutterzending in Nederland, 1738-1793-1968' meekreeg. Daarin vertelt prof. Van der Linde over de IJsselsteinse periode het volgende:

Heerendijk werd gebouwd als een 'posthuis des Heren'. Dat hing samen met de dynamische visie der Hernhutters op aarde, wegen en water. De aarde met zoveel mensen als bereikbaar waren in eerstelingen bij wie de Heilige Geest al was geweest, was het adres van het Evangelie: water en wegen waren voor evangelisch reizen bedoeld. Op diverse goed uitgezochte punten moesten posthuizen komen, oorden

waar de gaande en komende broeders en zusters op doorreis naar Noord-Amerika, het Caribisch gebied, Ceylon en Egypte, Groenland en Zuid-Afrika konden overnachten. Zulk een tehuis zou tegelijk een soort retraite- en vormingsinstituut kunnen zijn. Er moest ook een school komen, zodat op zulk een knooppunt van bezig zijn voor het Rijk Gods kinderen hun vorming konden ontvangen.

Verder was zulk een posthuis een uitgezochte gelegenheid voor het leggen van contacten met andere kerken of met leden van andere kerken. De leiding op Heerendijk had Frederik de Watterville, een Zwitsers edelman, jeugdvriend van Zinzendorf. Van de schooljaren af hadden zij samen aan

Heerendijk:

Water en wegen voor evangelisch reizen . . .

hun wereld- en kerkomvattende idealen gebouwd. Luchtkastelen naar het scheen eerst, maar zij kregen in vele landen solide bouwwerken van baksteen en eiken- en grenenhout voor elkaar, en geladen met betoon van Geest en kracht. De Watteville was hervormd en had de leiding van de herapostolaat in Europa, Amerika, Azië. De hervormde 'tropos', zoals Zinzendorf dat noemde.

Ruim dertig jaren is Heerendijk een uniek punt geweest in de geschiedenis van kerk en zending in Nederland. Mensen uit vele landen en kerken kwamen er op bezoek, trekkers in het apostolilaat in Europa, Amerika, Azië en Afrika troffen elkaar daar. John Wesley bijvoorbeeld bezocht Heerendijk in het eerste begin van de bouw in juni 1738. Hij was op doorreis naar Herrnhut. In drie of vier kleine huizen vindt hij een aantal Duitse en een achttal Engelse broeders en zusters bijeen. Hij bediende er op de zaterdagmorgen het Avondmaal. 'De rest van de dag brachten we met alle broeders en zusters door, luisterend naar het grote werk dat God over heel de aarde is begonnen, wij baden tot God en dankten voor de almacht van zijn koningschap. (The Journal of John Wesley, II, p. 5).

Hoe zendelingen met verlof in Heerendijk er hun tijd gebruikten, mag blijken uit het werk van Johannes Beck. Hij was in 1736 op Groenland in de zending onder de Eskimo's gekomen en trad er in het huwelijk met de dochter van Mattheus Stach, een Moraviër die sinds 1728 op Groenland was.

Beck was kennelijk begaafd in talen. Hij gaf in 1742 met broeder Böh-nisch 26 gezangen in de taal der Eskimo's uit en werkte met Hans Egede samen aan een woordenboek. In 1771 tot 1773 vertaalde Beck het gehele Nieuwe Testament en in Heerendijk bewerkte hij een veelgebruikte harmonie der evangeliën voor de Groenlanders. Bij Peter Muntendam in Utrecht werd dit boekje in twee delen in een zeer verzorgde uitgave in 1759 gedrukt.

Hij droeg het op aan de pioniers onder de Europese en Groenlandse werkers, mannen en vrouwen als Mattheus Stach, Friedrich en Anna Böh-nisch, zijn eigen vrouw Rosina Beck, en aan de Eskimo's Daniel Angustinak, Jona Keppero, Julia Tammak en anderen.

Een band van IJsselstein met Groenland die twee eeuwen lang wel verborgen is gebleven.

Er is een boekdeel te vullen met de velen die in Heerendijk voor kort of lang kwamen. Deze plaats had een uniek stralingscentrum van missionaire en oecumenische activiteit kunnen worden. Er waren visies en plannen genoeg en ook courage om 't door te zetten. Maar overheid en kerk hadden teveel bezwaren tegen het omzetten van een hollands weiland in zulk een ongewone vormgeving van leven, met zoveel vreemdelingen, met zoveel talen, andere zeden, andere liturgie, andere kerkorde en het spannen van het hart op horizonten die veel verder weg lagen dan IJsselsteins onvolprezen kerktoren in het landschap vermocht aan te wijzen.

En zonder expansie konden de Herrnhutters niet leven. Jammer voor IJsselstein en jammer van de waterweg van de Hollandse IJssel toen en van de autosnelweg die er later dichtbij zou komen. Zij hadden nog bijzonder goed kunnen dienen in de maten van het Rijk van God. Maar het mocht niet wezen. Waar de sacramenten werden gevierd en de liturgie, waar zendingsberichten werden gelezen en voor de zending werd gewerkt, op dit kruispunt van wereldwegen staan nu in grootse rust enkele vroeg-regerende eeuwse hofsteden en er is een moestuin. Het pad langs de IJssel is nog begaanbaar. De mensen uit de omgeving hebben het nog over 'Herrnhut' als zij over deze plaats spreken. Maar de rest is sinds twee eeuwen stilte. In Zeist zou het alles op ruimer maat worden voortgezet.

Overgenomen uit "TROUW"
van 25 mei 1968.